

Vem vill leva i kunskapssamhället?

Referat från seminarium i ABF-huset 6 september 2010 med Ylva Hasselberg, docent i ekonomisk historia och författare till en essäsamling med samma namn samt Sverker Sörlin, professor i idéhistoria vid KTH.
Samtalsledare Carl Tham.

Ylva Hasselberg har samlat en rad essäer i en bok där hon angriper universiteten för marknads-tänkande och underminering av professionalism och institutioner till förmån för nätverk och informella kontakter – allt skönmålat som ”kunskapssamhället”. Det kunskapssamhälle man talar om och den vetenskap som där produceras ska ”selas framför tillväxtvagnen” – den har inget värde i sig själv, dess normsystem är inte längre sanningsträvan för sanningens egen skull och förkovran och utveckling av den kunskapsökande människan ut endast tillväxt i en global tävlan.

Vid seminariet på måndagskvällen gick hon ut hårt mot denna accelererande utveckling. Vi är på väg tillbaka mot ett förmodernt samhälle där familj och nätverk håller på att ersätta oväldiga institutioner, just den ordning bort från kontakter och lojaliteter som gjort Sverige till en demokrati, menade hon. Genom våra institutioner har vi skapat ett samhälle där varje individ har kunnat älska, tala, skratta och tänka utan att vara beroende av någon annan men nu var detta oberoende hotat – och det är knappt att den unga generationen förstår det, ansåg hon. -När jag talar om nätverkssamhället kontra starka institutioner nickar 40-och 50-talisterna instämmande medan de unga frågar ”hur gör man?”, berättade hon.

Av universitetens tre uppgifter, att utbilda, att skapa ny kunskap och att upprätthålla bildning och modernitet håller det sistnämnda på att urholkas, ansåg hon. Tillströmningen avgör ekonomin och studenter bedöms efter hur ”anställningsbara” de är. Examensbeviset har förvandlats till en vara. Krav på effektivitet hade fått ersätta den ädla bedrift som fritt kunskapsökande innebär. På Carl Thams fråga om vad man borde göra i stället svarade hon ”avskaffa autonomiutredningen”, dvs den utredning som syftar till att göra universiteten till självbärande/självständiga ekonomiska enheter som tävlar med varann om studenterna på ”kunskapsmarknaden”. Nej, menade Ylva Hasselblad, universitetens verksamhet måste utgå från samhällsligt fastslagna normer om oberoende vetenskap och fri kunskapsutveckling – annars kunde de lika gärna kallas yrkesskolor! Resultatet är att professioner och institutioner byts ut mot personliga lojaliteter och rättssamhället mot nätverkssamhället, allt under sken av det nya ”kunskapssamhället”. Men i det kunskaps-samhället vill inte jag leva, vill ni? - avslutade Ylva Hasselberg retoriskt.

Sverker Sörlin underströk att han själv hade samma puritanska inriktning som Ylva Hasselberg och samma norrländskt och/eller kristet grundad moral men ville ändå slå ett slag för den personliga tillitens betydelse i ett samhälle. Han tog Italien som exempel där man kan studera allt ifrån maffian i söder till betydelsen av familjeloyaliteter för den ekonomiska utvecklingen i norr. Han återkom sedan flera gånger till bristen på empiri i Ylva Hasselbergs framställning. Hennes bok var snarast att se som ett forskningsprogram, ansåg han, och nu gällde det att undersöka hur det faktiskt ligger till i verkligheten. Har verkligen massstillströmningen till universiteten resulterat i så mycket sämre uppsatser – han ansåg inte det – och fö måste man ändå resonera om saken på ett annat sätt idag när hälften av ungdomarna i varje årskull går vidare till universitetsstudier mot 6 procent på 50-talet, något som Carl Tham, f d utbildningsminister med både befodringsprofessurerna, könskvoteringen genomströmningskravet (4 år för doktorsexamen) på sitt samvete, höll med om. Att examensbeviset hade förvandlats till en vara höll Sörlin inte heller riktigt med om men ville gärna se en breddning av examenskraven efter amerikanskt mönster. Fria fakultetsmedel, som alliansregeringen prioriterar trodde han inte på för fattiga svenska universitet utan förordade den socialdemokratiska linjen att forskare måste söka medel i konkurrens med andra för att garantera kvaliteten.

Ylva Hasselberg menade att han angrep henne från två håll när han både höll med henne i hennes kritik av institutionernas och professionernas förfall och samtidigt pläderade för nätverk och tillit,

varpå han svarade med hennes egen plädering för att det måste ta sex år att doktorera varav två utan betalning för att skapa kontakter och komma in i systemet.

Sverker Sörlin vädrade också sina farhågor över att Asien kommer att gå om västvärlden när det gäller forskning och utveckling. De kommer att göra bättre forskning än vi trots vår inbyggda skepticism, vår sanningssträvan, vår modernitet och vetenskapstro. So what, svarade Carl Tham på detta, det viktiga är väl att kunskapen utvecklas och inte vem som gör det. Vetenskapen är global. Ylva Hasselberg, för sin del, kritiserade Sörlin för hans yttrande om den västerländska forskningens ”ballast” i form av sanningsökandets imperativ, skepticismen osv. Det är ingen ballast utan själva kärnan i universitetens vetenskapliga uppgift, sade hon.

Sverker Sörlin återkom också till betydelsen av nätverk genom exemplet med flyktingfamiljen Sincari som på 80-talet härbärgerades i Åsele kyrka genom bl a hans egen familjs försorg . Engagemanget för flyktingarna svetsade samman folket i Åsele som hellre valde nätverkets moral än samhällets.

Italien kom åter på tapeten men hade knappast visat någon barmhärtighet när det gäller flyktingar, som Carl Tham påpekade. Tham unerströk också att om Sverige hade valt Finlands eller Hollands väg när det gäller den högre utbildningen så hade vi haft 30 procent av ungdomarna i yrkesutbildning och endast 20 procent på universiteten i stället för 50 procent som nu – alltså ett helt annat vägval. Han, liksom överiga talare ställde sig dock bakom den universalism som präglar svensk högre utbildning – den måste man skydda mot kommersialisering och marknadsanpassning bland annat genom just den typen av öppen debatt som det aktuella ABF-seminariet var ett exempel på. En utveckling av universitetens tredje uppgift, nämligen att föra ut kunskapen och kunskapsdiskussionen i samhället var en väg som både talare och auditorium ställde sig bakom när det gällde att värna vetenskap och fritt sanningsökande utan sidoblickar på varesig kontakter eller lönsamhet.

Kerstin Vinterhed